

ג' דברים שהעולם עומד עליהם, תורה, עבודה וגמילות חסדים (אבות, א).... ; לשון הפרחה וחידוש "ויגמול שקדים" (במדבר יז, כג) "בוטר גומל" (ישעיה יח, ה).

והנה צדקה שבאה רק מרגש לב לבד שאין עמה תורה ועבודה, היא חסרה מאד ואינה יכולה לבא לתיקון, כי יסודה רק אהבת עצמו. והנה לא ירגיש בשום אופן שהצדקה והחסד הוא משפט וגמול (חיובי) [מחויב]. גם כיון שאינו מתעורר כ"א לרגלי אהבת עצמו, לא יעמיק כ"כ עד כדי לחדש מוסדות ועניני חסד, כי אין הרגש רואה אלא לשעתו, ובזה לא יגמול ויפריח חסדים. והיינו צד הא' שאין עושה כ"א להתגדל טובת עצמו, לא יכיר שהוא גמול (חיוב) [מחויב].

ע"כ גמילות חסדים במלואה תבא בצירוף תורה ועבודה. התורה תלמד את החיוב, והעבודה תטהר הלב לאהבת חסד. ויעלה למדת גמ"ח בהוראת "גמולת פרי" דהיינו חידוש ענינים.

2. עין איה / שבת ב / פרק שנים עשר / יד

מ"ט פשיט כרעיה דגימ"ל לגביה דל"ת, שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחרי דלים. גומל החסדים שכבר הגיע למדריגתו העליונה, להכיר שהצדקה שהוא נותן איננה באה רק מפני האיסטניסות שלו, שאינו יכול לראות בצערם של הדלים, שאז אין מקום לה רק בזמן שהדלים מזדמנים לפניו והצער שלהם מוצג לפניו במלא הפלצות שלו. אבל גומל החסדים, היודע את התפקיד העליון של הצדקה, את האושר הקדוש שהכלל והפרט משיג בעילוי ע"י הצדקה וגמילות החסדים, הוא יהיה תמיד רודף צדקה וחסד, ודרכו יהיה תמיד למצא מקום להרחיב את מפעלי החסד. מ"ט פשיט כרעיה דגימ"ל לגביה דל"ת, שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחרי דלים

3. עין איה / שבת א / פרק שני / רפה.

יוחן את פני העיר, אמר רב מטבע תיקן להם, ושמואל אמר שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם. הגברת המוסר הטוב המתאים אל הצדק העליון והגברת כח החברה הקיבוצית הוא ע"י התמדת היחש שימצא בין אדם לחבירו, שיהיה כל אחד מרגיש איך שע"י מה שחבירו נמצא בעולם וגם יש לו צרכים שלפי ההשקפה החיצונית הוא דוחק את גבולו וממעט את צרכיו הוא, באמת אין זאת אלא השקפה של טעות, שמזה נולדת השנאה והתחרות וצרות עין בין אדם לחבירו ובין מדינה לחבירתה. אבל המבט הפנימי מורה אותנו שכל מה שיתרבו בני אדם, יותר יוכלו להועיל איש לאחיו ע"י התחלפות הכחות שיוכל כ"א להשתמש וליהנות במה שחבירו מוציא אל הפועל. וכל מה שתהיה הכרה זו יותר גלויה וכולטת, יותר יתרחב כח האהבה ואחוות החברה האנושית, שממנה תוצאות לכל הטוב היותר נשגב שראוי להיות שורר בעולם. והנה כדי להגביר את הרושם של הטוב המושפע לבנ"א איש מרעהו, יש ע"ז שלשה דרכים: הדרך האחד הוא, להרבות את התמדת המצבים שעל ידם יכיר האדם את יחוסו לחבירו, והנה כ"ז שלא נמצא מציאות המטבע, ידע האדם שהוא יכול להיות נהנה בתוצאות פעולותיו של חבירו רק כ"ז שיזדמן שהוא צריך למה שביד חבירו וחבירו יהיה צריך למה שבידו, אבל כ"ז שלא יפגשו שתי אלה הנקודות, לא ירגיש את הטוב שהוא מקבל מחבירו. אבל בהיות התמצית של הנקודה כלולה במטבע העוברת לסוחר, הרי בכל עת שיש לו מותר מצרכיו הוא מוכרם במטבע, והוא בטוח שכבר בא לידו כח שסוף כל סוף יביאנו להשיג ע"י עמל חבירו את הנצרך לו, א"כ מתרבה רושם האהבה שהוא יסוד המוסר בריבוי האיכות ע"י המקרים המתמידים. עוד יורחב כח האהבה הכללית ע"י מה שיראה האדם שלא רק מהאנשים הנמצאים כבר בחוגו תימשך מהם תועלת לו, ושיוכל לסבלם אחר שכבר נמצאו אתו יחד, כ"א עוד יותר, שהוא יוכל לבא לידי מדה זו לעשות כונניות בחכמה שירבו הבאים אל מקום אחד, וכפי רוב הבאים והתרבות הצרכים כן תרבה הברכה והעבודה, זאת היא פעולת שווקים. אמנם כל אלה יהיו לתועלת רק ע"י מה שיפותח רגש האדם לטהרה ולטוב טעם שאז יתרבו צרכיו. ולפי רוב הצרכים כן יהי' הריבוי הנצרך לו מן האנשים מתרחב. ותחילת הטעם הטוב מתילד מהרחבת מושג הנקיון והטהרה הנמצא במרחצאות, שכל אלה ראה יעקב אבינו, הכולל את כל השלימות ואוגדם יחד להשריש בשכם שהוא נגד הפרצה שהיתה עתידה שם בחלוקת מלכות בית דוד, מפני מיעוט ההכנה להבין איך אפשר שתתאים השלימות החמרית והחברתית עם השלימות המוסרית והעיונית. אבל יעקב איש תם, רק הוא בא שלם. ומעשה אבות סימן לבנים ולאגד את כל כשרון יחדיו, להיות בחוברת לקדש שם השי"ת ששמו שלום, "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו".